

ТАЛАБАЛАРДА ВАТАНПАРВАРЛИК ТУЙҒУСИ ТАРБИЯЛАШНИНГ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ АСОСЛАРИ

Тошкент халқаро молиявий бошқарув ва технологиялар университети

катта ўқитувчиси Ч.Б. Налибаева

Педагогика ва психология йўналиши талабаси

Ахроров Шерзод Фахриддин ўғли

Tel: +99893-737-23-32

E-mail: chulpan.baxitqizi@gmail.com

Аннотация. Ушбу мақолада ватанпарварлик туйғусининг маънавий ва ахлоқий жиҳатлари таҳлил қилинган. Ватанпарварликнинг миллий қадриятлар билан чамбарчас боғлиқлиги ва унинг умуминсоний қадриятлар билан уйғунлашуви ёритилган. Миллий қаҳрамонлар, маданий анъаналар ва халқ урф-одатларининг ёшларда ватанга садоқат ва фахр туйғусини шакллантиришдаги ўрни кўрсатилган.

Калит сўзлар: ватанпарварлик, миллий қадриятлар, умуминсоний қадриятлар, маънавий асослар, ахлоқий асослар, миллий қаҳрамонлар, инсонпарварлик, тинчлик, адолат, маънавий мерос.

Аннотация. В данной статье анализируются духовно-нравственные аспекты патриотизма. Подчеркивается тесная связь патриотизма с национальными ценностями и его гармония с общечеловеческими ценностями. Показана роль национальных героев, культурных традиций и народных обычаев в формировании у молодежи чувства верности и гордости за Родину.

Ключевые слова: патриотизм, национальные ценности, общечеловеческие ценности, моральные устои, моральные устои, национальные герои, гуманизм, мир, справедливость, духовное наследие.

Abstract. This article analyzes the spiritual and moral aspects of patriotism. The close connection of patriotism with national values and its harmony with universal values are highlighted. The role of national heroes, cultural traditions and folk customs in the formation of a sense of loyalty and pride to the motherland in young people is shown.

Key words: patriotism, national values, universal values, moral foundations, moral foundations, national heroes, humanitarianism, peace, justice, spiritual heritage.

Кириш. Ватанпарварлик инсоннинг ўз юртига, халқига бўлган садоқати ва меҳрини ифодаладиган маънавий-ахлоқий туйғудир. Бу тушунча турли даврларда турлича талқин этилган бўлсада, унинг мазмуни барча талқинларда ватанга муҳаббат мазмуни билан боғлиқ бўлиб келган. Ватанпарварликнинг тарихи қадимги даврлардан бошланади. Қадимда ватанпарварлик асосан ватаннинг ҳимояси билан боғлиқ бўлган бўлса, замонавий тушунчада у юрт таракқиётига ҳисса қўшиш, миллий кадриятларни асраб-авайлаш ва уларни янги авлодга етказиш каби маъноларни қамраб олади.

Тарихий жиҳатдан қараганда, ватанпарварлик туйғуси ижтимоий муносабатларнинг ривожланиши ва инсоннинг муайян жамиятга мансублигини англаши билан шаклланган. Жаҳон тарихидаги буюк давлат ва маданиятларда (масалан, қадимги Юнон, Рим, Хитой, Ҳинд) ватанпарварлик нафақат шахсий фазилат, балки жамоатчилик меъёри сифатида қаралган. Ўрта асрларда ватанпарварлик дин билан чамбарчас боғлиқ ҳолда шаклланган бўлса, янги замонларда у кўпроқ миллий давлатчилик ғоялари билан уйғунлашган.

Ижтимоий мазмунга эга бўлган ватанпарварлик инсоннинг ўз миллати, тили, маданияти ва тарихига бўлган ҳурмати орқали юзага чиқади. Шунингдек, у жамиятдаги барқарорлик, умумий манфаат ва ижтимоий адолат ғоялари билан боғлиқдир. Бугунги кунда глобаллашув жараёнида ватанпарварлик туйғуси янги мазмун билан бойиб бормоқда, айниқса, ёш авлоднинг рақамли дунёда ўзини англашида муҳим аҳамият касб этмоқда.

- Мавзуга оид адабиётларнинг таҳлили (Literature review)

Ватанпарварлик масаласига бағишланган миллий ва халқаро тадқиқотларда ҳар бир миллатнинг ўзига хос тарихи, маданияти ва ижтимоий шароити инобатга олинган. Ушбу тадқиқотлардан баъзиларини қуйида кўриб чиқамиз.

Замонавий тадқиқотчилардан С.Н.Жўраев талабаларда ватанпарварлик туйғусини шакллантиришда миллий қаҳрамонлар образининг тарбиявий аҳамиятини ўрганган. Унинг тадқиқотида ватанпарварлик туйғуси миллий қаҳрамонлар образи орқали талабаларда миллий онгни шакллантириш

воситаси сифатида талқин қилинган. С.Н. Жўраевнинг фикрига кўра, миллий қаҳрамонлар образи, уларнинг жасорати ва тарихий фаолияти талабалар онгида ватанга садоқат, ғурур ва масъулият ҳиссини тарбиялашда муҳим аҳамият касб этади. Унинг асарида таъкидланишича, “миллий қаҳрамонлар тарихи орқали ёшлар онгида миллий ғоя ва қадриятларга ҳурмат ва ватанга садоқатни шакллантириш мумкин”

Дунё олимлари томонидан ватанпарварлик туйғусининг илмий ва назарий жиҳатлари турли қирралардан ўрганилган. Халқаро тадқиқотларда бу туйғу, одатда, миллий бирлик, идентификация, фуқаролик жавобгарлиги ва ижтимоий барқарорлик нуқтаи назаридан таҳлил қилинган.

Ватанпарварлик ва миллий идентификация ўртасидаги ўзаро алоқани ўрганган тадқиқотларда **Энтони Смит** миллий анъаналар ва маданий рамзларни ватанпарварликнинг асосий шакллантирувчи элементлари сифатида кўрсатган. Унинг фикрича, миллатнинг ўзига хос хусусиятларини англаш шахсларда ватанга бўлган садоқат ва маънавий муносабатларни шакллантиради.

Том Нэйрннинг “Миллатлар пайдо бўлиши” асарида ватанпарварлик жамиятни бирлаштирувчи куч сифатида талқин қилинган. У глобаллашув даврида ҳам миллий қадриятларни сақлаш орқали ватанпарварлик туйғусини янада мустаҳкамлаш мумкинлигини таъкидлайди.

АҚШда фуқаролик ватанпарварлигини ўрганган тадқиқотларида **Сеймур Липсет** демократик қадриятлар ва ватанпарварлик туйғуси ўртасидаги узвий боғлиқликни таъкидлаган. Унинг фикрига кўра, ватанпарварликни шакллантириш учун таълим тизимида демократик принципларга асосланган ёндашувлар қўлланиши зарур.

Гордон Аллпорт ижтимоий муносабатларда шахснинг мансублиги ҳисси ва жамиятга садоқати ватанпарварликни шакллантирувчи асосий омиллардан бири эканлигини таъкидлаган.

Россиялик тадқиқотчи **Ю.В.Васильева** мактаб ўқувчиларида ватанпарварликни тарбиялаш учун ижтимоий-маънавий тадбирлар комплекси ва давлат рамзларини қўллашнинг самарали усулларини ишлаб чиққан. Унинг тадқиқотларида ватанпарварлик замонавий ёшларнинг маънавий барқарорлигини таъминловчи асосий фактор сифатида намоён бўлади.

Жанубий Кореяда миллий кадриятлар ва замонавий ахборот-коммуникация технологиялари воситасида ватанпарварликни шакллантиришга катта эътибор берилган. Тадқиқотлардан маълум бўлишича, тарихий воқеаларга бағишланган интерактив ўқув платформалари ёшларда ватанпарварлик ҳиссини кучайтиришда самарали бўлган.

Хитойда ватанпарварлик давлат идеологиясининг асосий қисми сифатида талқин қилиниб, таълим дастурлари орқали тарғиб қилинади. Тадқиқотларда миллий қаҳрамонлар ва тарихий воқеаларни ёритиш орқали ёшларда ватанпарварлик руҳини шакллантириш жараёни ёритилган. Фитрат ўз асарларида ватанни ҳимоя қилиш, унинг маданиятини сақлаш ва келажак авлод учун асраб қолишнинг муҳимлигини таъкидлаган. Унинг “Оила” асарида миллий кадриятларнинг ёшларда ватанпарварликни шакллантиришдаги роли ёритилган.

- Тадқиқот методологияси (Research Methodology)

Ватанпарварлик тушунчаси турли даврларда турлича талқин қилинган. Ижтимоий-сиёсий вазият, жамиятнинг ривожланганлик даражаси ва жамият аъзоларининг тафаккуридаги кадриятларнинг шаклланишига мос равишда бу тушунча ҳар хил талқин қилинган.

Ватанпарварлик туйғуси инсоният тарихида қадимдан мавжуд бўлиб, унинг ривожланиш босқичлари ижтимоий ва тарихий жараёнлар билан узвий боғлиқ.

Қадимги даврларда ватанпарварлик асосан ватанни ҳимоя қилиш ва ҳокимиятга садоқат сифатида намоён бўлган. Масалан, қадимги Юнон ва Рим маданиятида ватанга садоқат ва уни ҳимоя қилиш шахсий бурч сифатида талқин қилинган. Аристотель фуқаролик ва ватанпарварликни инсоннинг юксак фазилатлари деб таърифлаган: “Фуқаролик фазилатларининг энг муҳимлари - бу ватанга хизмат қилиш ва уни ҳимоя қилишдир”.

Ўрта асрларда ватанпарварлик диний ғоялар билан чамбарчас боғлиқ бўлган. Бу даврда ватан тушунчаси кўпроқ диний жамоатчиликка мансублик сифатида қаралган. Масалан, Имом Ғаззолий инсоннинг ўз жамоасига бўлган садоқати ва масъулиятини маънавий кадрият сифатида таърифлаган: “Инсоннинг диний ва жамоавий масъулияти унинг маънавий фазилатларини аниқлайди. Бу ватанпарварликнинг асосий қирраларидан биридир”.

Янги даврларда миллий давлатчилик ғояларининг юзага келиши билан ватанпарварлик миллий кадриятлар ва мустақиллик ғоялари билан боғлиқ бўлган. Жон Локк ва Жан-Жак Руссо ватанга бўлган садоқатни жамиятнинг барқарорлиги ва фуқаролик жавобгарлигининг асоси деб ҳисоблашган. Руссо таъкидлаган: “Миллий руҳ ва ватанга садоқатсиз давлат барқарор бўла олмайди”.

Ҳозирги кунда глобаллашув жараёнида ватанпарварлик янги мазмун билан бойиб, миллий ва умуминсоний кадриятларни уйғунлаштирувчи туйғу сифатида кўрилмоқда. Миллий қаҳрамонлар, маданий мерос ва давлат рамзлари орқали талабаларда ватанга бўлган муҳаббатни шакллантириш замонавий ёндашувлардан биридир.

Ватанпарварлик миллий ва айни пайтда умуминсоний кадрият сифатида қаралади. Миллий кадрият сифатида ватанпарварлик, аввало, миллатнинг умумий тарихи, маданияти ва анъаналарини асрашга қаратилган. Алишер Навоийнинг асарларида ватанпарварлик миллий онг ва маънавиятнинг асосий қисми сифатида талқин қилинган.

- Таҳлил ва натижалар (Analysis and results)

Ватанпарварлик тушунчасининг маънавий-ахлоқий асослари борасида билдирилган фикрларни умумлаштирган ҳолда қуйидаги умумлашма хулосаларни айтиш мумкин:

✓ **маънавий асосларни чуқурроқ тадқиқ қилиш:** халқимиз ардоғидаги ижодкорларнинг асарларидаги ватанпарварлик ғояларини талабалар онгига сингдириш учун таълим тизимида алоҳида дастурларни жорий этиш муҳим;

✓ **анъаналарнинг замонавий қўлланмаси:** миллий урф-одат ва байрамлар тарғиботини интерактив ва замонавий медиа воситалари орқали талабаларга етказиш орқали уларнинг таъсирчанлигини ошириш мумкин;

✓ **миллий кадриятларни уйғунлаштириш:** миллий ва умуминсоний кадриятларни уйғунлаштириш орқали ватанпарварликнинг глобал жараёнларга мос келувчи моделини шакллантириш тавсия этилади.

Бу усуллар талабаларда ватанпарварлик туйғусини бойитиш ва миллий бирликни таъминлаш учун муҳим илмий ва амалий асос бўлади.

Ватанпарварлик умуминсоний кадрият сифатида ҳам талқин қилинади. Тушунчанинг бу борадаги мазмунини қуйида кўриб чиқамиз.

- Хулоса ва таклифлар (Conclusion/Recommendations)

Умуман, хулоса сифатида айтиш мумкинки, интернет ва ижтимоий тармоқларда миллий кадриятларни тарғиб қиладиган махсус контент яратиш лозим. Миллий тарих ва маданият ҳақидаги ўқув материалларини таълим жараёнига интерактив услубларда жорий қилиш тавсия этилади. Талабаларга медиа муҳитда танқидий фикрлаш кўникмаларини ўргатиш, уларнинг ватанпарварликка оид салбий таъсирлардан ҳимоя қилишда муҳим аҳамиятга эга. Бу ёндашувлар талабаларда ватанга муҳаббат ва умуминсоний кадриятларга содиқликни шакллантиришда замонавий ва самарали ечимлар саналади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент: Ўзбекистон, 2017, 56-б.
2. Мирзиёев Ш.М. Тараққиёт стратегияси. Тошкент: Ўзбекистон, 2022, 45-б.
3. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон стратегияси. Тошкент: Ўзбекистон, 2022, 67-б.
4. Джумабоев Ж.З. Ватанпарварлик, унинг илмий ва ижтимоий асослари // Лучшие интеллектуальные исследования. vol. 22 no. 4 (2024): | часть-22 | том-4. –б.197-202.
5. Абу Ҳомид Ғаззолий. Ихйоу улумуд дин. –Т.: “Ўзбекистон”, 2019. 512 бет.
6. Абу Наср Форобий. Фозил одамлар шахри. –Т.: Янги аср авлоди. 2016. –Б.75.
7. Абу Али ибн Сино. Мен англаган дунё. –Т.: Шарқ, 2015. –Б.157.
8. Pestalozzi J.H. Wie Gertrud ihre Kinder lehrt. Leipzig: Weidmannsche Buchhandlung, 1894, S. 76.

Research Science and
Innovation House